

ITZULPEN-LIBURUTEGIAK

Bukatu aurretik gogoratu nahi nuke traduktologia eta itzul-pengintzaren inguruko informazioa gure gizartean zabaltzearen ildotik, aipamen berezia merezi duela Donostiako udal-liburutegian azken urteotan egin den ahaleginak. Behiala zenbait urtez antolatu zen Martuteneko Itzultzaile Eskolako liburutegiaren hazkuntza etenda geratu zelarik eta Donostiako Udal Liburutegiarekin sinaturiko hitzarmenari esker, fondoak Konstituzioaren plazako eraikinera eraman ziren. Harezke-ro, bertako zuzendaritza eta langile saiatuei esker urtez urte osatuz eta haziz doa itzulpenarekin zerikusia duten liburu eta aldizkarien kopurua; beraz, gai horiek lehen eskutik ezagutu nahi duenak ez du aurrerantzean aitzakiarik eta alor horretan mundu-mailan argitara ematen den informaziorik behinena dauka eskura, artikulua kopiatzeko eta liburuak nork bere etxean patxadaz irakurtzeko. Bide batez, Bizkaian eta Araban bizi direnentzat, gogorarazi nahi nuke Deustuko Unibertsitatean eta UPV/EHUaren Gasteizko campusean ere badirra beste bi sail gai beraren inguruan, eta urtez urte osatuz doazenak.

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

GALDEREN AROA

Zerren urtea izan da 1997ko hau? Guggenheim azkenean inauguratu zutenekoa? Ortega Lara etxera itzuli baina euskal presoak lehen bezain urruti geratu zirenekoa? Blanco zinegotzia gupidarik gabe hil zutenekoa? Haren osteko histeria faxista askatu zenekoa? Diana Galeskoa eta Teresa Kalkutakoa hil zirenekoa? Komuneko zulutik ere Donostiako Orfeoia kantari edo Cheren argazkia jasan behar izan ditugunekoa? Antton Etxebeste Panamatik ekarri eta Mahai Nazional osoa bideo batetatik espetxeratu zutenekoa? Kristina Espainiakoa eta Iñaki gurea ezkondu zirenekoa?

Horra egunkarietan orri gehien bete duten gertakarietako batzuk, buruz egindako errepasso arin batean. Aski adierazgarria da hala ere, zer etortzen zaion bati burura; ez dago urrutire gogotik ingelesez erreginak modan jarritako *annus horribilis* hura...

Galderak, galderak, galderak... Oroimen poetikoari galdetu eta halakoxeak bueltatzen dizkit berak ere: batek goxo-goxo kantatzen zuen harako «Batzutan galdetzen diot, nire buruari, zergatikan naizen hemen...» edo beste batek garrantz kantaturiko «Euskal Herri nerea ezin zaitut maite, baina non biziko naiz zugandik aparte». Eta abar. Edo beste hark esan eta gutako gehienok sinatu nahiko genukeen gisan, «Ni ez naiz hemengo».

Baina literaturaz hitz egiteko eskatu didate hemen, eta alde batera hobe, bestela pentsa, zelako saltsa. Hala ere, ezin galderak burutik uxatu: zertarako da literatura eresuminaren garaian? Mundu ederragoak asmatu eta haietara irudimenezko bidaian joateko? Gure zauri zaharretan aztarrika egiteko, zornea sortarazten duen gaia aurkitu eta erauzi ahal izateko? Oinazeak eztitu eta goxatzeko? Ez dakit, ez dakit, ez dakit.

NORA DOA EUSKALDUNEN TXALUPA?

Poeta batzuen hitzak hartu ditut lehen ahotan, eta segi dezadan poesiarekin. Abantaila handi bat baitu poesiak, poesia ona denean behintzat: hitzak ez dira hotsa eta ardaila, komunikabideetan izan ohi diren bezala, ez dira errealitatea maskaratzeko mozorroak. Aitzitik, hitzen beren soinua eta zeinua berreskuratzen digu, sentipenak eta oldozpenak transmititzeko, eta elea bera jazten du ederrez, errealitatea bere biluzean erakusteko, edo trufatzeko, edo iraultzeko, edo zernahitarako.

Ez da urte oparoa izan honakoa poesian, liburu-kopuruari begira behintzat. Baina batzuetan obra bakar batek hamar bildumak adina balio du; hobeto esanda: poema baten perfektioa ez da neurtzen ez ezerekin ordaintzen. Horrelako obra biribil bat dastatzeko aukera izan dugu aurten eta harriturik

nago, orain artean nola ez den gehiago goratu, komentatu, joratu, imitatu... Egia esan, ez dago zertan harritu ere, gure artean poesiak zenbaterainoko estimazioa duen jakinda. Baina, halaz guztiz, bego hemen abisua: aurten atera den libururik inpaktanteena, ederrena, bortitzena beharbada ez duzu oraindik irakurri: *Non dago basques' harbour* du izena, eta Koldo Izagirre da bere egilea.

Zortzi urte badira *Balizko erroten erresuma* trinko eta jennial hura publikatu zuenetik. Hamarkada bakoitzeko liburu bateko erritmorra ohituko gaitu, baina benetan ez da gutxi, nolako liburuak diren ikusita. Haren markak zaila zirudien hausteko, baina erabat aldatu du hemen iruditeria: itsas eta portu girokoak ditu metaforak, argumentuak, gaiak... Elementu horien guztien atzetik, berriz, kargaturik dator ontzia, hots, esanahiz gainezka poemak: harridurarako, hausnarketarako, hunkipe nerako... Eta gero gainera, plastizitate estetiko hori, esaldi perfektuak zizelkatzen dituena, eta narratibidade espresiboa, hitz gutxitan mikroistorio liluragarriak sortarazten dizkiona.

Adjetiboak agortzeko eta errepikatzeko arrisku eta guzti esango dut, poema bakoitza dela obra zoragarri bat; lerro bakoitza errebelazio bat; hitz bakoitza harrikada bat kopetaren erdian. Ez dut liburua esplikatuko, ezingo nuke gainera, horrexegatik baita poesia, eta horrexegatik eskatzen du irakurketa pausatu eta gozatsua. Nik zenbait aldiz berrirakurri dut da goeneko.

Bat aipatzeak ez dezala besteen ahaztura ekar. Patxi Ezkiagak poema-bilduma bikain bat kaleratu du, edizio elebidu nean: *Zauriaren salmoak*. Esperientzia erlijiosotik haruntzago ere, gizaki garen aldetik denontzako irakurketa aberasgarria duena: mina, aseezina, sentiberatasuna, poesiaren lehengai eternalak dira horiek denak.

Ibilbide luze eta mamitsuko poeta dugu Ezkiaga, baina badira bere bidea hasten ari direnak ere. Asier Serranok atera du bere lehen bilduma ausart eta lotsagabea, eta beste horrenbeste Urtzi Urrutikoetxeak. Hartu gogoan honen izena: poeta on-onaren trazak eta ezpalak ageri ditu.

KONTU KONTARI

Osterantzean, aurtengoa ipuinaren urtea dela esan liteke. Aspaldiko partez gainera, nobelaren azpian galdu samarra baitzegoen nik uste. Beste inoren aurretik, lehen tokiaren ohorea Martin Ugalderi dagokio, bera izan baitzen euskarazko lehen ipuingile modernoa (*Hiltzaileak* liburuarekin), eta generoari atxikimendua erakutsiz beste bilduma bat kaleratu du orain, *Erretiradako tren*a, lerrook idaztean oraindik ikusi ez dudana baina irakurtzeko irrikan nagoena. Seguru merezi duela.

Aurretik, berriz, Xabier Montoiaren *Gasteizko hondartzak* bilduma sendo eta biribila dastatu ahal izan genuen. Musikarekin eta literaturaren artean saltoka dabil aspaldiko urteetan gasteiztarra, batean bezain abil eta trebe bestean; batasun handiko liburua egin digu oraingoan, bai gaiaren aldetik bai formalki barne-hari askorekin jositako hiriaren fresko zabal bezain ederra. Horrez gain, azpimarratzekoa da, esaterako, Hasier Etxeberriaren *Karramarroaren aztarnak*. Idazleen zirkulu eta zirkuituetatik aparte samar ibiltzea nahiago badu ere, intentsitate handiko narrazio-sorta bat burutu du, bere ibilbide literarioan garapen eta heldutasuna erakusten dituen. Gazteago izanda ere garapen eta aurrerapen etengabe dabilen beste bat, Harkaitz Cano dugu: bere liburu bakoitza ustekabe goxoz beterik dator eta horixe gertatu zaigu poemaz eta batez ere ipuinez osaturiko *Telefono kaiolatua* honetan. Ohi duen irudimen oparoa eta hizkuntzaren erabilpen preziosista galdu gabe, inoiz baino narratzaileago ageri zaigu, kontakizuna mendean hartuz eta harekin nahi duen bezala jostatuz.

Eta badira gehiago ere. *Lagunen aroa*, Joxe Austin Arrietarena, irakurri aurretik ere sorpresa galanta, lehenbiziko aldia baita ipuinak kaleratzen dituen, eta bere estiloak luzerako hauspoa erakutsi ohi baitu. Noiz kaleratuko zain nago. Estreinatze bat da Jon Arretxema ere, bidaiak utzi eta hementxe gertatzen diren istorioak idatzi baititu, *Ostegunak*, estudiante gazte eta parranda giroko bost ipuin, narradore sendo eta dibertigarri bat erakusten digutenak. Eta idazle berri bat, Antxon Gomez, *Abere madariak* bilduma interesgarria kaleratu duena. Lastima, nire gusurako, literaturaren aldean zoologiak pisu gehitxo izatea.

EUSKARA PENTSAMENDU GAI ETA BIDE

Bestela gutxi samar izaten dugu pentsamenduzko liburu eta saiakeretan baina 1997ko urte-amaiera oparoa izango dela ematen du. Joxe Azurmendik saio berri bat agindu digu, *Demokratik eta biolentoak*, ohi duen bezala zorrotz, jantzi, zirikatzaile eta kitzikatzaile. *Espainolak eta euskaldunak* ospetsu hark bezalako oihartzunik ez izanda ere, ona litzateke polemika pixka bat harrotuko balu, herri motel honetan oraindik ere bizi-grina eta eztabaida-gogoia gelditzen den seinale izango litzateke, nor bere barrikadaren babes ideologiko epelean gelditu gabe.

Polemika sortzeko asmoz idatzia da Ibon Sarasolaren liburua ere, *Euskara batuaren ajeak*. Hiztegi kontuak jorratzen ditu bertan, eta baten bat harritu egin liteke, «saiakera» etiketa eman behar zaion horrelako lan bati. Bada, bai. Hautatzen eta erabiltzen dugun hizkuntz ereduaren azpian beste gauza asko sartzen baitira: herri-proiektu bat, nazioaren kontzepzioa, kulturarena, estetika... Gainera, badirudi hizkuntza bera, gogoeta-bide ezezik gogoeta-gaia ere badela lerrook idazten ari naitzela ateratzekotan dauden zenbait liburutan. Bata, Jon Sarasuak Sánchez Carriónekin egindako elkarrizketa mamitsua; bestea, Sarasuak berak (fin ari da mutila, txapelketen buruhausteak ahaztuta) Andoni Egañarekin idatzitako gutun-trukea; eta bertsolariak ahotan hartu ditugunez, Juan Gartziak ere ba omen du Txirritari buruzko zerbaite.

Non sailkatu behar dudan ez dakidan liburua egin du Joseba Sarrionandiak ere: *Hitzen ondoeza* hiztegi moduan antolatutako izkribu sorta bat da, poesiatik adina narratibotik edo saiakeratik duena, edo hirurak elkarri lotuta.

ANBIZIOTSUAK ETA GATAZKATSUAK

Generoz genero gabiltzanez, hel diezaigun eleberriari. Udazken parte honetako nobedade interesgarriena Edorta Jimenezen *Baleen berbaroa* izan da (gazteentzako liburu bat ere aterra du, langile dabil Edorta). XVI. mendeko itsas giroan kokaturik, trilogia historiko baten lehen partea izango omen da.

Tempo-aren menderatzea azpimarratuko nik nobelaren dohainen artean, eta pasarte batzuen edertasun eta indarra (balearen arrantza kontatzen duena, esaterako). Proiektuaren berearen anbizioa da nabarmen egiten den beste faktore bat.

Anbizioa erakutsi duen beste nobelagile bat Joxemari Iturralde dugu. Urteak zeramatzan narratiba-liburu luze eta mamitsu bat egiten, eta oraintxe iritsi zaio plazaratzeko ordua. *Kilkerra eta roulotea* du izenburua eta hortik aurrera ezin besterik esan, hau kaleratzen denerako zuek gehiago jakingo duzue eta. Baita nik ere. Nobelaren zain gauzkan beste bat, Joseba Sarrionandia: bien bitartean, genero guztiak nahasten dituen obra original bezain pertsonala eskaini digu: *Hitzen ondoeza*, hiztegi eran eraturiko liburu sailkaezin eta harrigarria.

Bestalde, aurreko urteetan bezala, aurten ere kaleratu dira hainbat eleberri, inspirazioa gure egoera soziopolitiko nahasian hartu dutenak, planteamendu literario guztiz diferentek eginez noski, hala nola Jokin Muñozen *Joan zaretenean*, Jon Urrujulegiren *Arragoa* edo neronen *Berrito igo nauzu*. Ez dut uste moda kontua denik, eta seguru asko aurrerantzean ere izango dugu horrelako nobela errealista gehiago, zein bere abiapuntu eta helmugarekin.

JAIOTZEN DIRA BERRIAK

Badakit Ur Apalategiri ez zaiola gustatzen «Iparraldeko idazle» gisa definitzea, arrazoi osoz gainera, edozein sortzailek bere bereizgarrien arabera nahi baitu epaitzea. Hala ere, barkatuko ahal dit aipu hau baina beharrezkoa dut, esan nahi dudana esan ahal izateko. Hots, Bidasoaz gorako idazleek bi usitekabe eder eskaini dizkigute aurten: bata Janbattitt Dirassar-en *Bihotzeko mina*, eta bestea Ur Apalategi Idirinen *Gauak eta hiriak*. Zaila izan daiteke bi idazle eta mundu diferentegorik topatzea. Dirassarrek hartua du erretreta eta orain hasi da liburuak idazten; *Herria* aldizkariko idazle handien oinordeko zuzena da, bertako herri euskara jori, malgu eta aberatsa zoragarriki menderatzen duena, eta idazlanetan berriz Barnealde-

ko eskualdunen mundua hurbiltzen; Ur, berriz, unibertsitate-giroko gaztea da, nonahiko irakurketa literario ugariak nabarmentzen zaizkiona, hizkuntz erregistroa hautatzean EH osotik hartu eta EH osorako ari nahi duena, Lapurdiko kostaldeko gazteen biziera agertarazteaz batera.

Bidasoaz beheiti «Iparralde» etiketa zein erraz eta zein zabar erabiltzen dugun erakutsi behar lidake aniztasun horrek, baina, hala ere, jeneralizazio zabarrean segituko dut, bien baimenaz. Odolaren mintzoa, mintzoaren odola ari da bilakatzen han, hizkuntzaren galera odolustutze mingarri baten antzekoa baita. Halaz guztiz, bi belaunalditako bi idazle berri agertzea beti da berri pozgarria. Jean Louis Maitia adiskidea hil den urte honetan, Itxaro Borda emankorrek ez digu liburu berririk ekarri, baina bai Eperra ikastola berriaren eraikitzea. Maulen ere sortuko ahal dira berriak!

JUAN MARI MENDIZABAL

1996KO INKESTA SOZIOLINGUISTIKOA

Aurten kaleratu da 1996an Nafarroako Gobernuak, Euskal Kultur Erakundeak eta Jaurlaritzak elkarrekin egindako bigarren inkestaren emaitza (lehena 1991n egin zen). Kaleratu diren ondorioetan honako mezua zabaldu da: EAEen eta polikiago Nafarroan euskararen galerari aurre egiten ari zaio, eta Iparraldean galerak sendo jarraitzen du. Berreskurapena, batez ere gazteen bidez egiten ari da (gero eta gehiago eskolatik ateratakoak). Euskaldunon artean erabilera hazi egin da, batez ere lagunen artean eta eremu formal batzuetan.

Kaleratu diren datuek seguru asko Instituzioek daramaten Hizkuntz Politikaren balioa nabarmenarazi nahi dute. Euskararen gizarte mugimenduak ordea aspaldian salatzen dihardu berreuskalduntzea bideratzeko dagoen borondate politiko falta.